

DETMOLD - WESTFALSKI MUZEJ NA OTVORENOM¹

STEFAN BAUMEIER

Kao što je znano, prvi val osnivanja velikih muzeja na otvorenom započeo je u Skandinaviji. Drugi se val nastavlja nakon Drugoga svjetskog rata u 50.-im godinama. Dok su muzeji 19. i s početka 20. stoljeća nastajali prvenstveno pod utjecajem nacionalnoromantičnih ideja, muzeji na otvorenom nastajali su pod dojmom strahovito brzog napretka na području zemljoradnje i tehnike. Za razliku od starijih muzeja na otvorenom koji su više sličili muzejima-parkovima u kojima su izložene zbirke vrlo vrijednih građevinskih spomenika ruralne arhitekture, poratni su muzeji više pozornosti polagali predstavljanju cjelovite organizacijske strukture naselja. Kada se 50.-ih godina u Westfaliji razmišljalo o osnivanju muzeja na otvorenom, jedan od najjačih argumenata u prilog ovoj ideji bila je upravo potreba za spašavanjem građevinskog naslijeđa ugroženog radikalnim tehničkim novitetima i promjenama u proizvodnji. Tada je odlučeno da će se osnovati jedan središnji muzej na otvorenom za cijelu pokrajinu Westfaliju. I prije nego što je bio donesen akt o osnivanju muzeja i određeno njegovo sjedište, bile su formulirane osnovne sadržajne i stručne smjernice za njegovo djelovanje. Tek nakon toga izabrano je i područje u Detmoldu na kojem će se rasprostirati muzej.

Muzej je osnovan na sljedećim sadržajnim smjernicama:

- muzej mora predstavljati svih deset vrsta westfaljskih krajolika pomoću karakterističnih naselja koja se razlikuju od jednog dijela do drugog,
- u naseljima moraju biti zastupljeni svi socijalni slojevi,
- zemljopisni raspored građevinskih grupa mora biti sukladan zemljopisnom položaju naselja u regiji,
- naselja moraju biti smještena u okoliš koji odgovara izvornom regionalnom, specifičnom okružju.

Paralelno s planiranjem urbanizirane gradnje planirana su i područja slobodnog krajolika.

U sredini zapadne polovice muzeja izveden je jedinstveni zahvat - ostavljena je, naime, ogromna prazna površina, a po njezinom rubu ostavljena su pojedina imanja. Na taj su način imanja dobila korisne zemljoradničke površine, posjetiteljima je vrlo dobro razjašnjena gospodarska osnova seoskog imanja, a naglašen je i kontrast između obrađene zemlje i neobrađenog krajolika.

S istom dosljednošću ureden je i prostor sela tipičnog za regiju Paderborn. Selo je okruženo sa svih strana vrtovima, a s tri strane se protežu polja i njive. Već na početku, u trenutku približavanja selu, posjetitelj postaje svjestan o kojem se tipu seoskog naselja radi - u prvom je trenutku vidljiva silueta sela, a zatim posjetitelj prolazi kroz polje da bi preko ruba sela došao u njegovo središte.

Ovo je najveća moguća razlika koja se mogla napraviti u odnosu na muzeje-parkove 19. i početka 20. stoljeća i njihove "zbirke kuća".

Zadaća nam je bila predstaviti stoljeće te smo odustali od ideje da prezentiramo samo selo. Željeli smo predstaviti ukupan geografski prostor sa svim socijalnim slojevima koji na njemu žive.

Moguće je također zamisliti i rekonstrukciju jednog naselja u predgradu velikog grada sa svim tipičnim strukturama stanovanja, obrta, trgovine, prometa i komunikacija kao i uspostava "ceste stanovanja" od 1945. godine do danas na kojoj bi bili predstavljeni različiti oblici stanovanja od poratnih domova za privremeni smještaj, preko montažnih kućica iz predgrada do kontejnera u kojima su danas smješteni azilanti i izbjeglice.

Promjene u koncepciji izgradnje naselja i objekata naročito su vidljive od kraja 70. godina u razvoju sela karakterističnog za pokrajinu Paderborn. Rad na tom selu započeo je 1973. godine kada je selo zamišljeno kao zbir zgrada, primjeraka seoske arhitekture i arhitekture manjih gradova od 16. do 18. stoljeća. Budući da zbir takvih zgrada-spomenika ne čini bit jednog sela, okrenuli smo se traženju novih koncepcija. Morali smo istražiti značenja, strukturu i promjene koje su se događale u jednom takvom selu i morali smo se odlučiti za samo jedno vremensko razdoblje. Odabrali smo vrijeme oko 1900. godine. Od srednjeg vijeka na ovamo devetnaesto stoljeće značilo je za westfalska sela vrijeme najradikalnijih promjena u političkom, pravnom, gospodarskom i

socijalnom smislu. Devetnaesto stoljeće značilo je s jedne strane veliki porast stanovništva, kidanje posjeda na manje jedinice i socijalno raslojavanje, a s druge strane značilo je prosperitet temeljen na intenzivnijem pristupu iskorištavanja zemlje i uzgoja stoke, otvaranje novih tržišta i novih radnih mjesta, poboljšanje oruda za obradu zemlje. Sve smo ove novine i prevrate željeli prikazati na primjeru jednoga paderbornskog sela. Sukladno rečenom postavljen je naš novi cilj: paderbornsko selo sa svim njegovim diferenciranim socijalnim i međuljudskim odnosima, sa složenim životnim i gospodarstvenim prilikama, s privatnim, polujavnim i javnim sadržajima, koji se ogledaju u prostoru i arhitekturi. Selo je naznačeno kao izrasla, zgusnuta cjelina nastala tijekom stalnih promjena. Dodatno su izgrađeni objekti koji oslikavaju sasvim konkretne primjere iz života pojedinaca.

Evo jednog primjera:

Žene su u prošlosti morale računati s tim da će njihovo ime potonuti u tišinu zaborava i takav se odnos prema ženama smatrao normalnim. Podižući kuću Rietberg uz rub seoskog jezera željeli smo se suprotstaviti ovakvom načinu razmišljanja. Kuća dokumentira način života i rada neudate krojačice Katharine Kleingesse. Isti nam je bio cilj i kada smo postavljali kućicu nadničarke Anne Kock nasuprot seocetu Rosebeck.

Do danas je u selu postavljeno 36 objekata i dovršena je otprilike polovina posla.

Demonstracije starih obrta uobičajile su se u svim muzejima na otvorenom diljem

svijeta. Ponekad se doista na licu mjesta izrađuju proizvodi, ponekad se samo prikazuje način rada, a ponekad se radi o boljim prodajnim izložbama kojima je glavni cilj zarada.

Svi mi poznajemo muzeje u kojima su radionice za izradu lončarije smještene u nekadašnjoj štali ili su stolarske radionice našle svoje mjesto u bivšoj dnevnoj sobi.

Uspostava različitih obrtničkih radionica uslijedila je nakon iscrpnih istraživanja. Godine 1978. k tome smo pridodali i naša didaktička razmišljanja. Demonstracije starih zanata traže svoje mjesto između dvije suprotne težnje - posjetitelji žele živopisnu predstavu, a muzeji žele što detaljnije prenositi informacije o životu i radu, o obrtnim tehnikama i procesima rada. Muzej se mora pobrinuti da se demonstracije starih zanata ne pretvore u puko zadovoljavanje nostalgичnih potreba posjetitelja već im moraju dati odgovarajući povijesni okvir. To znači da se demonstracije moraju odvijati u prikladnim povijesnim prostorima koji su i u prošlosti služili istoj namjeni. Osim zgrade važna je pritom i njezina okolica. Povijesni okvir za neku zgradu znači njezino unutarnje uređenje i njezinu poziciju unutar cijelog naselja tj. muzeja na otvorenom, kao i činjenice koje su povezane s njezinom socijalnom prošlošću, s njezinim stanarima i korisnicima, njihovim gospodarskim i obiteljskim situacijama i njihovim životnim putevima. Od 1989. godine posjetitelji mogu prisustvovati potpunom procesu proizvodnje, na pravom mjestu i na pravi način, a proizvodi se naposljetku mogu kupiti u obližnjem dućanu kao što su to

nekada činili i sami seljaci. Zanimanje posjetitelja i saznanja koja smo dodatno stekli učvrstili su nas u ustrajanju na našem sistemu demonstracija. Doduše, nismo pretjerali u brojnosti takvih živih događanja kako ne bismo isuviše odvratili pozornost posjetitelja od "mrtvih" eksponata.

Da smo 1960. godine poznavali termin "eko-muzej", vjerojatno bismo i muzej u Detmoldu nazvali eko-muzejom. Od samog je početka, naime, u koncepciji muzeja u Detmoldu bila ugrađena ideja o međuodnosu čovjeka i okoline.

Već kod prvih imanja koje smo uređivali bio je uređen i kompletan okoliš s puteljcima, živicom, ogradama, s vrtovima i poljima za ispašu stoke kao što je to nekad bilo u izvornim selima. Posađeno je drveće i raslinje toga kraja. Tijekom 80.-ih godina su pojmovi kao što su ekologija, urbanizirani pejzaž i zemljoradnja postali sastavnim dijelom muzejske djelatnosti.

U središtu muzealnih istraživanja i muzejske prezentacije osim regionalnih i vremenskih različitosti između nekoliko strukturama i vrstama bogatih urbaniziranih krajolika, našle su se i interakcije između čovjeka i okoliša, ovisnost čovjeka o okolišu, ali i utjecaj čovjeka na okoliš. Za muzej u Detmoldu cilj ovih istraživanja značio je predstavljanje ukupne raznolikosti prijašnjih vegetacijskih oblika i biljnih i životinjskih organizama na koje su ljudi u prošlosti utjecali na bilo koji način. Obnavljajući tradicionalne gospodarske oblike ukazali smo na promjene koje su se dogodile te njihov utjecaj na današnjicu.

Evo nekoliko primjera našeg ekološkog rada. Godine 1981. započeli smo s istraživanjima kulture njegovanja vrtova u westfalskim selima. U većini vrtova, kako u muzejima na otvorenom i izvan njih, najviše se pozornosti posvećuje izboru raskošnoga starinskog cvijeća, zatim posebnim vrtnim tlocrtima ili posebnim popisima biljaka koje su se nekad sadile u samostanskim vrtovima.

U detmoldskom muzeju rekonstruirali smo vrtove tipične za različite regije, različite socijalne slojeve i za različita vremenska razdoblja. Vrt jednog nadničara s prijelaza stoljeća zasigurno se razlikuje od vrta nekog veleposjednika iz 18. stoljeća. Zahvaljujući dugogodišnjim iscrpnim istraživanjima, uspjelo nam je ne samo podijeliti vrtove po regijama, desetljećima i socijalnim slojevima, već smo i u 95% slučajeva obnovili stari fond ukrasnih i korisnih biljaka u strogo određenom rasporedu i omjeru.

Treći istraživački projekt odnosio se na istraživanja starih sorti voća uzgajivanih u Westfaliji. Podijelili smo teren na izabrana područja što nam je omogućilo uvid u razlike u sadnji i odabiru sorti između manjih područja i to u različitim vremenskim razdobljima. Do sada smo obradili i dokumentirali tisuću voćnjaka. U muzej smo donijeli oko četiri sto sorti voća, od jabuke do šljive, od vinove loze do oraha. Za potrebe uzgoja biljnih vrsta uredili smo i vlastiti rasadnik. Za mnoge vrste voća ulazak u muzej značio je spas od nestanka vrste, a detmoldski muzej je tim činom preuzeo na sebe važnu ulogu njegovatelja starinskih sorti voća.

Godine 1986. započeli smo s obrađivanjem zemlje. Livade, njive i polja ustrojani su i uređeni po starinskim pravilima obrade zemlje, a za sijanje kultura korištene su samo starinske sjemenske sorte. Te su sorte sačuvane samo mjestimice i to u malim količinama pa smo ih vrlo teško nalazili, a kasnije smo ih za naše potrebe morali i dodatno uzgojiti. I ovim su radovima prethodila obimna istraživanja u mnogim selima. Istraživali smo prirodne datosti kao što su geološki sastav tla, reljef, geografska visina, vrste tla, klima, temperatura, oborine, oblici polja, gospodarski uvjeti i podjela posjeda. U obzir smo uzeli i socijalne uvjete. Paralelno s istraživanjima skupljali smo i obiman slikovni materijal koji govori o zemljoradnji u prošlim vremenima.

S uzgojem stoke započeli smo 1970. godine. Isprva su životinje trebale služiti samo za oživljavanje seoske atmosfere. Kasnije, 1988., započeli smo sa sustavnim istraživanjima starih vrsta domaćih životinja. Do danas smo uspjeli sačuvati od izumiranja petnaest vrsti domaćih životinja. Neke od tih vrsta očuvane su u tek nekoliko živućih primjeraka.

Odabirući životinjske vrste ograničili smo se na one koje se uzgajaju u Westfaliji ili na one koje su na ovom području naročito rasprostranjene. Većinom su to ugrožene vrste korisnih životinja koje muzej nastoji održati. Željeli bismo dopuniti i proširiti postojeći fond životinja, ali budući da je taj proces povezan s povećanjem broja zaposlenog osoblja nismo, nažalost, u mogućnosti razvijati ovaj dio naše djelatnosti u željenom intenzitetu.

Dopustite mi još nekoliko riječi o najvećim muzejskim izlošcima, o zgradama. Svi znamo da je kuća, "dom", egzistencijalno svjedočanstvo ljudskog života i regionalne kulture. Kuća je uopće najkompleksniji i najdojmljiviji eksponat koji govori o kulturnoj povijesti. Zbog toga moramo svakoj kući poklanjati našu maksimalnu pozornost kako pri istraživanju tako i pri restauriranju. Zbog financijskih razloga, od ogromnog broja, od oko dva milijuna kuća koliko ih ima u Westfaliji, mogli smo tek manji izbor postaviti u muzeju. U budućnosti će ipak jedino ove kuće prenositi spoznaju o životu i radu prošlih generacija.

Otrgnuvši ove kuće od svakodnevnog intenzivnog iskorištavanja koje sa sobom donosi permanentne promjene, sačuvali smo ih za budućnost. Zbog svega navedenog stavljam kuću kao muzejski izložak na vrh liste prioriteta prigodom istraživačkih i restauratorskih radova. Pogreške koje napravimo kod preseljenja, prikupljanja dokumentacije ili gradnje uvijek će nam se vratiti kao bumerang. Kontraproduktivna je i prenamjena povijesnih zgrada za raznovrsne muzejske aktivnosti, bez obzira radi li se o izložbama ili demonstracijama obrta, imamo li u vidu njihove izravne didaktičke mogućnosti i jasnu poruku koju svaka kuća nosi u sebi. Ni u jednom drugom području zaštite spomenika ne može se tako dosljedno provesti princip uspostave povijesnoga građanskog stana ili seoskog imanja kao što je to moguće u muzeju na otvorenom, ali samo u onom koji je zasnovan na znanstvenim principima. Sukladno ovakvim razmišljanjima nastavili

smo rad na što detaljnijoj izradi instrumentarija za istraživanje, dokumentiranje i restauraciju objekata. Za nas je stoga samo po sebi razumljivo da ne dopuštamo da se zgrada rastavlja na dijelove zbog premještanja jer bi to značilo razaranje originala. Mi koristimo sve tehničke mogućnosti kako bismo što bezbolnije prenijeli cijelu zgradu, nedirnutu, sa svim tragovima života njenih stanara. Samo takva kuća, sačuvana kao cjelina može i u budućnosti poslužiti kao predmet istraživanja i odličan dokument koji govori o životu nekadašnjih stanovnika.

Dopustite mi na kraju jednu osobnu primjedbu. Zbog financijskih razloga velik se broj muzeja na otvorenom zadnjih godina pretvorio u zabavne parkove. Folklorne predstave, hepeninzi i veliki događaji, preobrazbe povijesnih zgrada za shopping-centre potisnuli su u drugi plan istinske muzejske nedaće. Za mene muzej na otvorenom nije ništa drugo nego jedan normalan muzej. Muzej je mjesto prenošenja poruka o povijesnim procesima i strukturama, mjesto istraživanja i sabiranja. Muzej nudi domaćim i stranim posjetiteljima natuknice koje im mogu pomoći da se upoznaju s kulturom određenog područja i da sami izgrade određen odnos prema videnom. U jednom ozbiljno vodenom muzeju posjetitelju će postati jasno da je naš duhovni i kulturni bitak izrastao iz prošlosti i da je njome određen. Zbog toga, mi muzealci detmoldskog muzeja, odbacujemo svako površno prikazivanje. Posjetitelji, njih pet milijuna od otvorenja 1971. godine, su nam na tome zahvalni.

BILJEŠKA:

1. Baumeier, Stefan i Curstensen, Jan: *Westfalski muzej na otvorenom - povijest, koncepcija, razvitak*, Detmold, 1996.

SUMMARY: Detmold - the Westphalian Open-air Museum

The Detmold Ethnographic and Eco-Museum was created in the 1950's as a central museum for the Westphalia region in line with the following guidelines:

- *the museum has to represent all ten types of Westphalia landscapes through characteristic and different villages;*
- *all social groups need to be represented in the villages;*
- *the geographical distribution of groups of buildings should be in line with the geographical location of the villages in the region;*
- *the villages need to be situated in an environment that corresponds to the original regionally specific environment.*

From the very beginning of the museum, the concept was based on the link between man and the environment, and regardless of the various transformations that museums undergo today, this museum is striving for a true mission of the museum where it always promotes the spiritual and cultural being that grew of the past and were determined by it.